

DEFENSOR

L E G I S

Pääkirjoitus DL 1/2006

ONKO MEILLÄ VARAA OIKEUDENMUKAISEEN OIKEUDENKÄYNTIIN?

(Können wir uns ein rechtmäßiges Gerichtsverfahren leisten?)

Tämän vuoden Asianajajapäivien oikeuspoliittisen forumimme teema "Onko meillä varaa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin" herättää ajatuksia useista näkökulmista.

Valtionhallinnon eri sektoreille, myös tuomioistuinlaitokselle, on asetettu tiukat säästötavoitteet. Eduskunnan juuri hyväksymä talousarvio johtaa tuomioistuinten virkojen merkittävään vähentymiseen. Vuoden päästä yleisissä tuomioistuimissa olisi asioita ratkaisemassa yli 60 lakimiestä nykyistä vähemmän.

Valtion säästötavoitteet eivät saa vaarantaa oikeusturvaa ja lisätä alueellista eriarvoisuutta. Suomi on sitoutunut perustuslaissaan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin keskeisesti kuuluva oikeudenkäynnin kohtuullinen kesto ylittyy tänäkin päivänä aivan liian usein. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vuosien 2004–2005 aikana antanut Suomelle seitsemän langettavaa ratkaisua asiasta. Nimenomaan käsittelyaikojen pituus vähentää luottamusta oikeusjärjestelmäämme ja oikeusturvaamme. Oikeudenkäynnin keston rikosasioissa on luettava myös esitutkintavaihe ja syyteharkinta-aika. Rikosasian koko hoitoketjussa myös tuomion täytäntöönpanon ja mahdollisen valtiokonttorin hakemusprosessin tulee tapahtua kohtuullisessa ajassa.

Yhteiskunnan panostukset oikeudenhoidon sektoriin ovat jo pitkään olleet riittämättömät. Oikeudenhoidon osa-alueiden resurssivajeet johtuvat osittain resurssien kohdentamiseen ja tehostamiseen sekä alueelliseen sijaintiin liittyvistä epäkohdista.

Oikeudenhoidon laatua ja tehokkuutta voimme parantaa tiivistämällä oikeudenhoidon osapuolten yhteistyötä koulutuksessa ja laatuhankeissa sekä lisäämällä oikeudenhoidon piirissä toimivien avointa vuoropuhelua.

Oikeusprosessien tuotantokapeikkoihin on löydettävissä ratkaisuja innovatiivisuudella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita keinotekoisia uudistuksia oikeusturvan kustannuksella. Eduskunnassa käsiteltävänä oleva valitusten seulontaa hovioikeuksissa koskeva ehdotus ei kelpaa esimerkiksi ongelmien aidosta ja kestävästä ratkaisumallista.

Oikeusprosesseihin saataisiin tehoa esimerkiksi forumsäännöksiä tarkistamalla, tuomarikunnan erikoistumista, koulutusta ja työtapoja kehittämällä sekä avaamalla ennakkoluulottomammin tuomarinuraa.

Intresseiltään vähäisiä ja oikeus- ja todistustositseikoiltaan suhteellisen yksinkertaisia asioita hoidetaan tuomioistuimissa usein saman kaavan mukaan kuin intressiarvoltaan, juridiikaltaan tai näyttökysymyksiltään vaativampia asioita.

Kysyä voi myös, miksi oikeudenkäynneissä kärjäoikeuksissa on yleensä huomattavasti vähemmän tuomareita kuin ylemmissä oikeusasteissa? Kärjäoikeuksien kokoonpanoja vahvistamalla voitaisiin useissa tapauksissa vähentää valituksia hovioikeuteen. Nyt säästötoimenpiteillä ollaan viemässä kärjäoikeuksilta huomattavia resursseja.

Asianajajat vastaavat osaltaan, että kirjallinen valmistelu ja suullinen menettely oikeuksissa on tehokasta ja oleellisissa asioissa pitäytävää. Tuomioistuinten tulisi entisestään kehittää prosessijohtonsa ja yhtenäistää työskentelytapojaan sekä panostaa ennen kaikkea suullisen prosessin toimivuuteen.

Oikeudenkäynnin kesto lisää sekä jutun hävinneen että voittaneen osapuolen kuluriskiä, jota eivät oikeusturvavakuutuksetkaan nykyisellään täysin poista. Jäävähän häviötapauksessa vastapuolelle tuomitut kulut vakuutusturvan ulkopuolelle. Yksityisten henkilöiden oikeusturvaa vesittää myös oikeudenkäyntikuluihin sisältyvä, verotuksessa vähennyskelvoton 22 %:n arvonnäkövero.

Oikeuteen pääsyn kynnyks on maassamme kiistatta noussut. Kärjäoikeuksissa käsiteltäneen tänä päivänä noin kolmannes vähemmän suullisessa valmistelussa ja pääkäsittelyssä päättyviä riita-asioita kuin 10 vuotta sitten.

Ollaanko maassamme luopumassa oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin? Onko täysimittainen oikeudenkäynti valitusoikeuksineen jo nyt vain poikkeus, johon kaikilla ei ole varaa? Tulevatko välimiesmenettelyt yleistymään entisestään, ainakin yritysten välisissä riidoissa? Onko tuomioistuinsovittelulla tulevaisuudessa saavutettavissa sellaisia säästöjä, jotka vaikuttavat oikeudenkäyntien kestoa vähentävästi?

Asianajajaliitto on vahvistanut jo vuonna 1998 omat sovintomenettelysääntönsä. Liitto on myös kouluttanut sovittelun perusteisiin yli 500 asianajajaa, joista lähes puolet on käynyt myös sovittelun jatkokurssin. Asianajajaliiton luottamuksellinen sovintomenettely, jossa osapuolet voivat täysin vapaasti valita riitaansa parhaansa katsomansa sovittelijan onkin monesti hyvin kilpailukykyinen vaihtoehto oikeudenkäynneille.

Kari Lautjärvi